

Aubrecht G., Holzer G.
Stockenten. Biologie. Ökologie.
Verhalten. Leopoldsdorf:
Agrarverlag, 2000. 140 S.

Крижень (*Anas platyrhynchos*), без перебільшення, є найпоширенішим і найчисельнішим видом качок на всій території Європи та Північної Америки. За ним порівняно легко спостерігати в природі, оскільки він швидко зникає до присутності людини. Саме цьому виду присвячена нова публікація австрійських дослідників, де автори намагаються словом і зображенням показати життя крижня, розкрити його значення в природі та для людини. В книжці зібрана велика кількість якнайрізноманітнішої інформації, яка стосується цього виду птахів.

Насамперед, дослідники аналізують походження назви виду в німецькій і деяких інших мовах Європи, а також знайомлять читача з історією одомашнення диких качок. Перші їх зображення, знайдені в Єгипті, походять з 2600 р. до н. е. Дані про одомашнення качки в Месопотамії, Палестині та Сирії відомі з 600 р. до н. е. і відтоді вона належить до найчисельніших домашніх птахів.

Цікаво, що в минулому качок використовували не лише для господарських потреб. Медики античних часів цінували цих птахів як засіб для лікування деяких хвороб. Зокрема, кров качки цінувалася як ліки проти отруєння.

Далі книга має доволі традиційну для півдних монографій структуру. Наступний розділ містить інформацію про систематичне положення виду. Загалом у крижня виділяють 6 підвидів: *A. p. platyrhynchos*, *A. p. conboschas*, *A. p. diazi*, *A. p. fuligula*, *A. p. laysanensis* і *A. p. wyvilliana* (хоча деякі сучасні вчені схиляються до виділення трьох останніх підвидів у окремі види). Детально описані та проілюстровані особливості оперення особин різного віку і статі. А перелік видів, для яких документально зареєстровані міжвидові гібриди з криж-

нем, налічує понад 20 позицій. З наших *Anatidae* це, зокрема, – галагаз (*Tadorna tadorna*), нерозень (*Anas strepera*), свищ (*A. penelope*), чирка менша (*A. crecca*), широконосіска (*A. clypeata*), шилохвіст (*A. acuta*), чернь червонодзьоба (*Aythya ferina*), чернь чубата (*A. fuligula*), пухівка (*Somateria mollissima*) та ін.

У наступних розділах описані особливості розмноження виду, токування та інші аспекти його поведінки, вибір гніздових біотопів і величина гніздових ділянок, успішність гніздування та його основні лімітуючі фактори, живлення, міграції тощо. Аналіз ключових місць зимівлі крижня показав, що його зимова популяція в регіоні Північно-Східна і Центральна Європа – Чорне море – Східне Середземномор'я оцінюється в 2 250 000 особин. Разом з тим, багаторічні дослідження виявили негативну динаміку чисельності центральноєвропейської популяції: порівняно з 1970-ми рр. вона зменшилася на 60 %, а східна – на 75 % (від 1986 р.). Причини цього процесу на сьогодні є недостатньо вивченими і потребують подальших детальних досліджень.

Кінцеві розділи книжки знайомлять читача з питаннями використання цих птахів у господарстві, для потреб мисливства. Обговорюються проблеми, що стали особливо актуальними в останні десятиліття: синантропізація та створення осілих урбопопуляцій: нової форми крижнів – “міської” чи “паркової”, а також охорони виду, особливо в містах.

Основною перевагою рецензованого видання є величезна кількість чудових ілюстрацій – високопрофесійних фотографій і рисунків, що робить його цікавим насамперед для орнітологів-аматорів, мисливців, птахівників, а також усіх, хто цікавиться живою природою. Легка доступна мова і велика кількість ілюстрацій надає книзі значною мірою науково-популярного характеру. Саме тому для фахівців-орнітологів, а тим більше для тих, що безпосередньо займаються вивченням крижня, вона, можливо, видасться дещо поверхо-

вою. Багато питань у ній дійсно подані надто стисло, часто лише кількома реченнями.

Разом з тим, завдяки саме такому способу подання матеріалу книга може якнайефективніше виконувати свою основну функцію – знайомити пересічного читача з цим надзвичайно цікавим птахом, що на сьогодні все в більшій кількості селиться поряд з людиною і в багатьох населених пунктах поповнив список синантропних видів.

А.-Т.В. Башта

**Polska czerwona księga zwierząt.
Kręgowce. Warszawa: Państwowe
Wydawnictwo Rolnicze i Leśne,
2001. 452 s.**

Новое издание Красной книги Польши представляет немалый интерес для отечественных ученых, поскольку через несколько лет должно готовиться и новое издание Красной книги Украины. Должен сказать, что если удастся хотя бы приблизиться по научному уровню и информативности к польской книге, это будет большим шагом вперед, потому что и первое, и второе издания Красной книги Украины вызывают много нареканий у специалистов.

В первом издании Красной книги Польши (1992 г.) отдельный выпуск был посвящен животным, во втором – уже только позвоночным. Соответственно вырос и объем представленной информации.

Открывает Красную книгу (после польского и английского предисловий) методическая часть, в которой описаны методика работ, основные подходы, категории и т. д. Что важно, приведены четкие критерии, по которым вид может быть отнесен к той или иной категории. Используются слегка измененные категории и критерии МСОП.

В повидовых очерках приводятся следующие данные: латинское, польское и английское названия, систематическое положение (отряд и семейство); иллюстрации – черно-белый рисунок и цветная фотография

вида, две карты – схема распространения вида в Европе и карта распространения в Польше (по квадратам УТМ). В тексте приводится следующая информация: статус вида, происхождение и систематика, распространение, биотопическая приуроченность, изменения биотопов, размножение, численность свободноживущей популяции, состояние популяции в неволе, исторические данные, направление и прогноз изменений популяции, лимитирующие факторы, используемые способы охраны, предлагаемые способы охраны, примечания, английское резюме, источники информации. Для некоторых видов даны также графики динамики численности.

В комментариях анализируется современное состояние редких видов позвоночных в Польше, изменения статуса и численности и т. п. Далее следуют список литературы, адреса авторов и приложения. В приложениях приводятся некоторые законодательные акты, характеристика основных конвенций, список народных парков и фаунистических резерватов, словарь использованных терминов, список важнейших организаций, институтов и программ по охране природы, указатели польских, латинских и английских названий видов.

Всего в Красную книгу Польши занесено 130 видов позвоночных, из них: млекопитающих – 32, птиц – 70, пресмыкающихся – 4, земноводных – 3, рыб – 17, круглоротых – 4. Из птиц добавились волчок (*Ixobrychus minutus*), белоглазая чернеть (*Aythya nyroca*), черный коршун (*Milvus migrans*), тетерев (*Lyrurus tetrix*), поручейник (*Tringa stagnatilis*), варакушка (*Luscinia svecica*), клест-сосновик (*Loxia pytyopsittacus*); исключены из Красной книги большой баклан (*Phalacrocorax carbo*), гоголь (*Bucephala clangula*), луговой лунь (*Circus pygargus*), погonyш (*Porzana porzana*).

Красная книга Польши имеет превосходную полиграфию, великолепные иллюстрации, но самое главное – полноценный и очень информативный текст. Можно только порадоваться за наших польских коллег.

В.Н. Грищенко